

چکیده

تعبد و تعقل دو اصطلاح اصولی است که با شناخت ماهیت و ضوابط آن دو، قلمرو اجتهاد در احکام شرعی به طور عام و در حدود به طور خاص مشخص می‌گردد. مراد از احکام تعبدی، آن دسته از احکام هستند که معانی آنها قابل درک نیستند هرچند حکمت آنها به طور اجمال فهمیده شود که احکام عبادی، اغلب از نوع تعبدی می‌باشند.

تعقل عبارت است از اینکه به مقاصد امور توجه داشت و در پی درک حکمت، مصلحت و علت آنها بود که این اصطلاح بیشتر در احکام معاملات و حقوقی بکار می‌رود و مراد از تعقل، معقول المعنی بودن احکام است.

قلمرو تعبد در بخش توقیفی حدود و قلمرو تعقل در بخش غیر توقیفی حدود است. تقنین، تشریح و تعیین میزان حدود در بخش زنا و قذف تعبدی هستند ولی کیفیت اجرای حدود، تعیین محل قطع دست و پا در حد سرقت، مجازات تکرار جرم سرقت، تعیین حد نصاب برای اجرای حد سرقت، مجازات شرب خمر و تعیین میزان واحدی برای آن، مجازات شراب‌خوار پس از دو مرتبه و تخییری یا ترتیبی بودن حد محاربه، از امور تعقلی هستند.

از طریق برخی ضوابط همچون، نیابت پذیری و عدم نیابت پذیری احکام، شبهه طریق، اعداد و مقادیر، غلبه جانب نوع حق و نوع حکم در بین ابواب فقهی، تعبدی و تعقلی بودن حدود و مرز بین آن دو مشخص می‌گردد.

همچنین قواعد حاکم بر اجرای حدود به سبب رعایت مصلحت و توجه به حقوق محدود به حد، رعایت مجموعه‌ای از تشریفات در اجرای حدود و توجه به شخصیت مجرم در مرحله اجرای حدود، تعقلی هستند.

کلیدواژه‌ها: تعبد، تعقل، حدود، ضوابط تعبد و تعقل، شبهه طریق، مذاهب اسلامی.